

Lặng lẽ Sa Pa

Rời cây cầu số Bốn một quãng, xe trèo lên núi. Và người ta liền có cái cảm giác là lạ tự mình, một mình mình, không phải đang ngồi trên xe mà đang bay là là trong màu xanh nhiều vẻ, nhiều điệu, vô tận của rừng trong tiết thu hầu như vĩnh viễn sườn tây Yên Sơn. Mây hắt từng chiếc quạt trắng lên từ các thung lũng. Chỉ thấy thấp thoáng phía trước một vệt hình ba góc màu vàng chính là đoạn đường mình vừa qua. Đi một lúc, ngừng lên, vẫn thấy cái vệt ba góc đó. Đến bây giờ, người lái xe già mới cất tiếng nói:

– Con suối thác trắng xóa ta vừa qua là trạm rừng. Một lúc nữa thì tới Sa Pa. Bác không ghé thăm Sa Pa ư? Họa sĩ nào cũng đến Sa Pa! Ở đây tha hồ vẽ. Tôi đi đường này ba mươi hai năm. Trước Cách mạng tháng Tám, tôi chở đi chở về mãi nhiều họa sĩ như bác. Họa sĩ Tô Ngọc Vân này, họa sĩ Hoàng Kiệt này...

Thật là đột ngột! Nhà hội họa có tuổi mỉm cười thay lời đáp. Lúc này, ở bến Lào Cai, lúc xe sắp nổ máy, thấy hàng ghế thứ ba chật chội vì đôi vợ chồng Mèo⁽¹⁾ trẻ mua vé không cùng chuyến nhưng nhất định không rời nhau, bác lái xe mời ông lên ghế đầu, ngồi giữa bác và một cô gái. Ông vừa yên chỗ, bác lái xe ngấm nghĩa thế nào hỏi ngay: “Bác là họa sĩ à?”. “À ra thế.” Ông nghĩ thầm. “*Bác ta từng quen nhiều họa sĩ, cũng là một tay lái có máu nghệ thuật đây.*”

– Nụ cười, lúc còn trẻ, tôi cũng qua đường này nhiều lần chứ. Giá vẽ, hộp màu, cuộn giấy, lịch kích lăm thứ. Thế nhưng chẳng ai nhận ra tôi. Bây giờ già rồi, đi đâu trong túi cũng mỗi cuốn sổ con này thôi, vậy mà ai cũng nói đúng mình làm nghề gì, không lẫn đi đâu được. Cô đấy, hôm qua cô chẳng hỏi tôi thế là gì?

Cô gái nhếch mép cười, có vẻ rất bằng lòng về việc ông được chuyển lên ngồi cạnh cô. Sau một đêm và một ngày đi tàu từ Hà Nội, cùng ngồi trong một ngăn toa cứ chật dần lên, đến nơi lại không có cách nào khác đành gộp hành lí luồn vào một chiếc đòn gánh cùng khênh đến khách sạn cách thị xã bốn cây, sau một đoạn đường như vậy, người ta coi nhau như là bà con. Nhà họa sĩ có cảm giác lẫn lộn thường có ở tuổi già, nhanh chóng

(1) Cách gọi dân gian trước đây chỉ dân tộc Mông ở nước ta. Mèo phiên âm từ Miêu, chữ viết tượng hình được ghép bởi chữ *điền* (đất) và chữ *thảo* (có cây) hàm ý chỉ một cộng đồng người sinh sống nhờ trồng trọt. (BT)

coi cô con gái là con. Ông là họa sĩ, chăm đi, chăm vẽ, luôn luôn ghi về những chuyến đi, nhưng không bao giờ thấy mình biết tận hưởng những khoảnh khắc hiện tại của mình, lúc nào cũng nuối nhớ cảnh đã qua, lúc nào cũng khao khát cái đang trước.

– Tuần lễ này, ở nhà, anh em định làm tiệc tiễn tôi về hưu. Tôi xin anh em hoãn bữa tiệc đến cuối tuần sau. Đợi tôi đi chuyến “thực tế” này về đã. Tôi không muốn có quãng nổi nào hết, dù là một ngày, một đêm, vài giờ, giữa hai giai đoạn của đời mình. Đối với một nghệ sĩ, trong cuộc đời, có hai hồi thích nhất, đó là hồi mình còn trẻ, và hồi này của tôi. Mình có thể năng nổ đi, vẽ, như thời thanh niên. Mình có thêm sự chín chắn hồi ấy mình chưa có. Không bi quan, không ảo tưởng, tôi cho tôi cũng còn được mười năm sống nữa. Phải vẽ được cái gì suốt đời mình thích, cô nhỉ?

Ông dễ dàng cởi mở với cô gái những lời tự tin mà, đã già, ông vẫn giữ một sự khiêm tốn vô lí, không bao giờ dám thổ lộ với bạn bè. Còn cô gái là kĩ sư vừa đỗ, đi nhận việc ở ty nông nghiệp Lai Châu. Lần đầu ra khỏi Hà Nội, qua cuộc đời học trò chật hẹp, bước vào cuộc sống bát ngát, mới tinh, cái gì cũng làm cho cô háo hức. Cô cứ nhìn ra ngoài cửa xe, mắt lạng lẽ mà say mê. Cô là thanh niên thể ra trường có thể đi bất kì đâu, làm bất kì gì, nhận bất kì lương, hướng tiếp đón thế nào, cô

thấy lòng cô cũng nhẹ nhàng. Sự thật thì cô cũng có lần yêu, nhưng rồi xóa ngay vì biết mình nhầm.

Hai ngày sống gần nhau, với sự nhạy cảm riêng của người nghệ sĩ, nhà hội họa già biết điều đó. Ông nói như nói một điều hiển nhiên và không quan trọng:

– Đối với một người khao khát trời rộng, sự dút bỏ một tình yêu nhiều khi lại nhẹ lòng.

Người con gái xúc động vì đột nhiên nghe một người đã già diễn tả bằng lời cảm nghĩ vốn mơ hồ và lả tả của mình. Từ phút đó trở đi, hai người gần nhau thêm một mức nữa.

– Hay đấy. Tôi cũng đi Lai Châu. Tôi sẽ đóng vai ông bố già đưa con gái lần đầu ra làm việc. Ông bố hơi lảm cẩm một chút, nhưng ai cũng thông cảm thương con và cẩn thận như thế là phải. Tôi sẽ đưa cô đến ty, giao cô tận tay cho ông trưởng ty, nhờ ông ta hết sức giúp cô, xem qua chỗ ăn, chỗ nằm của cô như một ông bố thực sự, rồi tôi quay về. Cô không lo đâu. Chuyến đi này không phải là chuyến đi cô sẽ nhớ suốt đời hay sao? Tôi chắc đến già cô vẫn nhớ.

Như vậy đấy, bắt đầu sự thân thiết giữa cô gái và ông già vui tính.

– Chúng ta vừa qua Sa Pa. Bác không nhận ra ư? – Người lái xe bỗng nhiên lại hỏi.

– Có. Tôi nhận ra chứ. Sa Pa bắt đầu với những rặng đồi. Và với những đàn bò lang cổ cổ đeo chuông ở các đồng cỏ trong lòng hai bên đường. Chỗ ấy là Tả Phình phải không bác? – Nhà họa sĩ hỏi.

– Vâng. Bác không thích dừng lại ở Sa Pa à?

– Thích chứ. Thích lắm, thích từ hồi tôi còn trẻ kia. Chính vì thế mà tôi muốn bác vượt luôn. Thế nào tôi cũng về ở hẳn đấy những năm cuối đời. Tôi đã định như thế. Nhưng bây giờ chưa phải lúc.

– Bác sợ Sa Pa buồn chứ gì?

Nhà họa sĩ phá lên cười:

– Buồn thì ai mà chả sợ? Nó như con gián gặm nhấm người ta! Tốt hơn là tránh nó để làm việc đời.

Những nét hớn hở trên mặt người lái xe chợt duỗi ra rồi bằng một lúc, bác không nói gì nữa. Còn nhà họa sĩ và cô gái cũng nín bật vì cảnh trước mặt bỗng nhiên hiện lên đẹp một cách kì lạ. Nắng bây giờ bắt đầu len tới, đốt cháy rừng cây. Những cây thông chỉ cao quá đầu, rung tit trong nắng những ngón tay bằng bạc dưới cái nhìn bao che của những cây tử kinh thỉnh thoảng nhô cái đầu hoa cà lên trên màu xanh của rừng. Mây bị nắng xua, cuộn tròn lại từng cục, lăn trên các vòm lá ướt sương, rơi xuống đường cái, luồn cả vào gầm xe. Mọi người trong xe có cái cảm giác thật lạ:

ai cũng biết rồi ra không phải là như thế, nhưng ai cũng lo xe chệch nát mất những cụm mây đẹp quá hoặc chúng làm kẹt xe. Giữa lúc đó, xe dừng sít lại. Hai ba người kêu lên một lúc:

– Cái gì thế?

Bác lái xe xuống to:

– Cho xe nghỉ một lúc lấy nước. Luôn tiện bà con lót dạ. Nửa tiếng, các ông, các bà nhé.

Trong lúc mọi người xôn xao vui vẻ phía sau lưng, bác lái xe quay sang nhà họa sĩ nói vội vã:

– Tôi sắp giới thiệu với bác một trong những người cô độc nhất thế gian. Thế nào bác cũng thích vẽ hắn.

Không hiểu sao nói đến đấy, bác lái xe liếc nhìn cô gái. Cô bất giác đỏ mặt lên.

– Một anh thanh niên hai mươi bảy tuổi! Đây là đỉnh Yên Sơn, cao hai nghìn sáu trăm mét. Anh ta làm công tác khí tượng kiêm vật lí địa cầu. Cách đây bốn năm, có hôm tôi cũng đang đi như thế này chợt thấy một khúc thân cây chắn ngang đường, phải hãm lại. Một anh thanh niên ở đâu chạy đến, hè với tôi và khách đi xe đẩy khúc cây ra một bên cho xe đi. Hỏi ở đây thì ai đẩy cây ra giữa đường thế này, anh chỉ đỏ mặt. Thì ra anh ta mới lên nhận việc, sống một mình trên đỉnh núi, bốn bề chỉ cây cỏ và mây mù lạnh lẽo, chưa quen, thèm

người quá, anh ta kiểm kế dừng xe lại để gặp chúng tôi, nhìn trông và nói chuyện một lát. Kia, anh ta kia.

Những lời giới thiệu trước ấy làm nhà họa sĩ già xúc động mạnh khi nhìn thấy người con trai tầm vóc bé nhỏ, nét mặt rạng rỡ từ trên sườn trước mặt chạy lại chỗ xe đỗ. Ông không chú ý cô con gái cũng vúi chặt vào vai ông, nửa vì tò mò, nửa để tự vệ chống lại một cái gì đó. Người con trai đưa cho bác lái xe một gói nhỏ:

– Cái gì thế này? – Bác lái xe hỏi.

– Củ tam thất cháu vừa đào thấy. Cháu gửi bác gái ngâm rượu uống. Hôm nọ bác chẳng bảo bác gái vừa ốm dậy là gì?

Bác lái xe cũng rút từ túi cửa xe ra một gói giấy:

– Còn đây là sách tôi mua hộ anh.

Người con trai mừng quýnh, cầm cuốn sách, còn đang cười cười nhìn khắp khách đi xe và bây giờ đã xuống đất tất cả. Kẻ đang vươn vai, người ngồi bệt xuống ven đường giở thức ăn mang theo ra. Bác lái xe dắt anh ta lại chỗ nhà hội họa và cô gái:

– Đây. Tôi giới thiệu với anh một họa sĩ lão thành nhé. Và cô đây là kĩ sư nông nghiệp. Anh đưa khách về nhà đi. Tuổi già cần nước chè: ở Lào Cai đi sớm quá. Anh hãy đưa ra cái món chè pha nước mưa thơm như nước hoa của Yên Sơn nhà anh.

Anh thanh niên đỏ mặt, rõ ràng luống cuống, chỉ ấp úng được mấy tiếng:

– Vâng. Mời bác và cô lên chơi. Nhà cháu trên kia. Lên cái bậc cấp kia, trên ấy có cái nhà đấy. Nước sôi đã có sẵn, nhưng cháu về trước một tí. Bác và cô lên ngay nhé.

Nói xong, anh chạy vụt đi, cũng tắt tả như khi đến.

– Bác và cô lên với anh ấy một tí. Thế nào bác cũng thích về anh ta. – Người lái xe nói.

Thấy anh thanh niên vội vã chạy về trước, họa sĩ nghĩ thầm: *“Khách tới bất ngờ, chắc cu cậu chưa kịp quét tước dọn dẹp, chưa gấp chăn gối chẳng hạn.”* Ông rất ngạc nhiên khi bước lên bậc thang bằng đất, thấy người con trai đang hái hoa. Còn cô kĩ sư chỉ “Ô!” lên một tiếng. Sau gần hai ngày, qua ngót bốn trăm cây số đường dài cách xa Hà Nội, đứng trong mây mù ngang tầm với chiếc cầu vồng kia, bỗng nhiên lại gặp hoa đơn, hoa thược dược, vàng, tím, đỏ, hồng phấn, tổ ong, ngay lúc dưới kia là mùa hè, đột ngột và mừng rỡ, quên mất e lệ, cô chạy đến bên người con trai đang cắt hoa. Anh con trai, rất tự nhiên như với một người bạn đã quen thân, trao bó hoa đã cắt cho người con gái, và cũng rất tự nhiên, cô đỡ lấy.

– Tôi cắt thêm mấy cành nữa, rồi cô muốn lấy bao nhiêu nữa, tùy ý. Cô cứ cắt một bó rõ to vào. Có thể cắt

hết, nếu cô thích. Ở đây, tôi ăn bằng hoa. Trồng cây nào mọc cây ấy. Đơn, thuốc được, bạch chỉ, hướng dương, cô thấy không? Tôi không biết kỉ niệm thế nào cho thật long trọng ngày hôm nay. Bác và cô là đoàn khách thứ hai đến thăm nhà tôi từ Tết. Và cô là cô gái thứ nhất từ Hà Nội lên tới nhà tôi từ bốn năm nay.

Người con trai nói to những điều đáng lẽ người ta chỉ nghĩ. Cũng là những điều ta ít nghĩ. Việc ấy làm bác già và cô gái cảm động và cuốn hút ngay. Cô ôm bó hoa vào ngực, bạo dạn nhìn thẳng vào mặt anh. Anh thanh niên bất gặp cái nhìn đó, phủ vội giọt mồ hôi trên sống mũi, mỉm cười, hạ giọng hỏi:

– Cũng đoàn viên phỏng?

– Vâng. – Cô gái nói sẽ.

– Thôi, chấm dứt tiết mục hái hoa. – Người con trai bất chợt quyết định. – Bác lái xe chỉ cho ba mươi phút thôi, hết năm phút rồi. Cháu nói qua công việc của cháu năm phút. Còn hai mươi phút, mời bác và cô vào nhà uống chè, cho cháu nghe chuyện. Cháu thèm nghe chuyện dưới xuôi lắm. Công việc của cháu cũng quanh quẩn ở mấy chiếc máy ngoài vườn này thôi. Những cái máy vườn trạm khí tượng nào cũng có. Dãy núi này có một ảnh hưởng quyết định với gió mùa đông bắc đối với miền Bắc nước ta. Cháu ở đây có nhiệm vụ đo gió, đo mưa, đo nắng, tính mây, đo chấn động mặt đất,